

Palet van kleuren

Praktijkimpressies van het model Vernieuwend Leren

Walter Konings en Hans Riedeman

In dit artikel komen scholen aan het woord die op ontdekkingstocht zijn gegaan met het Edux-model Vernieuwend Leren. Het leuke is dat elke school haar eigen weg gekozen heeft. De scholen beschrijven hoe hun ontwikkeling binnen het vernieuwend leren is verlopen en waar ze nu staan. Dit levert een kleurrijk palet op. Vanzelfsprekend zijn er overeenkomsten te zien in de ontwikkelingen die verschillende scholen doormaken.

Het model Vernieuwend Leren

Het model Vernieuwend leren dat is ontwikkeld door Edux Onderwijsadvies, is gebaseerd op de ideeën van het instructivisme en het sociaal constructivisme (Redax Magazine, juni 2007). Edux heeft ervoor gekozen het beste uit beide stromingen te halen. Veel onderzoek na 1995, en recentelijk de meta-analyse van 35 jaar onderwijsresearch (Marzano 2007), laat zien dat goede, effectieve instructieprocessen en didactische aanpakken waarbij de leerkracht centraal staat, een belangrijke rol spelen in het bereiken van goede leerresultaten in met name basisvaardigheden als lezen, rekenen en schrijven. Het instructivisme van Veenman met daarin een belangrijke rol voor het Activerende Directe Instructie-model neemt daarbij een belangrijke plaats in. Daarnaast kan Edux zich vinden in de opvattingen van het sociaal constructivisme met de essentie dat leren een actief proces is waarbij kinderen kennis construeren in betekenisvolle contexten en rijke leeromgevingen. Het kind is hier meer eigenaar van het eigen leerproces.

Als u aan de slag gaat met schoolontwikkeling is het van doorslaggevend belang dat de school een duidelijke visie heeft. De visie vormt het kader waarbinnen het kleurenpalet uit het model wordt ingevuld. Het model biedt u concrete handvatten om te bepalen waar u staat en waar u heen wilt in uw ontwikkeling. Het model is een dynamisch model, dat wil zeggen dat dit niet van links naar rechts werkt, maar dat u voor aspecten uit de verschillende "kleuren" kunt kiezen: Instructiegroep - Thematisch Werken / Leeratelier - Interessegroep - Individuele leerarrangementen.

U bepaalt hoe u zich wilt ontwikkelen, u ontwikkelt uw eigen palet van kleuren. Op basis van het model krijgt u een duidelijk beeld van de ontwikkeling en wat daarvoor nodig is.... Gaat het om competenties op het gebied van instructie geven, begeleiden, coachen of een mengvorm van alle drie? Ontwikkelen in het onderwijs vraagt met name om het ontwikkelen van het handelen van de leerkrachten.

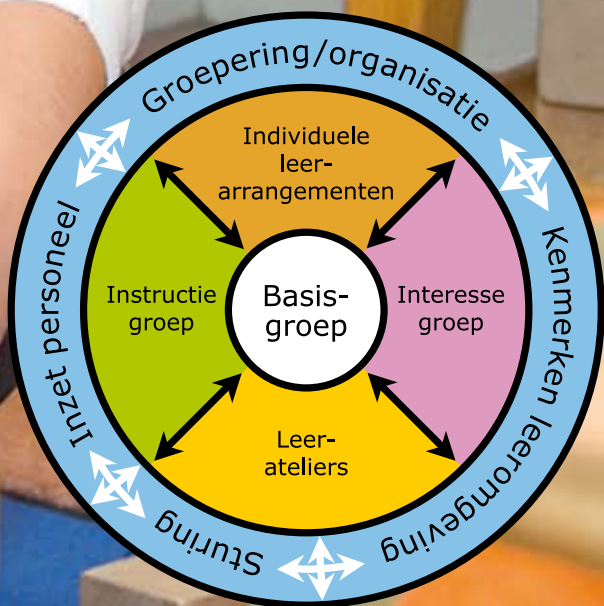
Een aantal kleurenvarianties laten wij de revue passeren. Wellicht dat u zich in een van de onderstaande kleurcombinaties herkent of kansen voor uw school ziet. We geven een korte beschrijving van een bepaald kleurenpalet en koppelen dit aan een school, die dit handen en voeten geeft. Scholen maken binnen de profielen hun eigen keuzes.

Sturing:	Docentsturing leerkracht als instructiegever	Gedeelde sturing leerkracht als begeleider	Leerlingsturing leerkracht als coach	Leerlingsturing leerkracht als coach
Inzet personeel:	- Leerkracht - IB-er/RT-er	- Leerkracht - Assistent - Mentorleerling - Anderen	- Leerkracht - Assistent - Mentorleerling - IB-er - Anderen	- Leerkracht - Assistent - Mentorleerling - IB-er - Anderen

Basisgroep: Sociale verbondenheid

Groepering/ organisatie:	Instructiegroep	Thematisch werken Leerateliers	Interessegroep	Individuele leerarrangementen
	Instructie Basisvaardigheden/ leerlijnen	Betekenisvolle thema's Projecten 'WO'	Gezamenlijke onderzoeksvragen	Eigen leervragen
Kenmerken leeromgeving:	<ul style="list-style-type: none"> • Meervoudige intelligentie • Leerstijlen • Interactief leren • Coöperatief leren • LVS: Cito + LK Portfolio • Instructiebehoefte • Inh.: kerndoelen/ mijlpalen <ul style="list-style-type: none"> - lezen/spellen - rekenen • Methodes: <ul style="list-style-type: none"> - lezen - rekenen - spelling 	<ul style="list-style-type: none"> • Meervoudige intelligentie • Leerstijlen • Interactief leren • Coöperatief leren • LVS: LK/LL portfolio • Authentiek en betekenisvol leren • Inh.: kerndoelen/ mijlpalen: <ul style="list-style-type: none"> - taal/rekenen - oriëntatie op jezelf en de wereld - kunstzinnige oriëntatie • Methodes 	<ul style="list-style-type: none"> • Ook eigen groepsleer- vragen • Ontwikkelen van (deel-) groepsvragen • Plan van aanpak • Onderzoeken • Samenwerkings- vaardigheden • Presenteren etc. • Reflectie op groeps- processen 	<ul style="list-style-type: none"> • Eigen vragen leren ontdekken en formuleren • Eigen 'reisplannen' maken om tot antwoorden te komen • Eigen presentaties ontwikkelen • Zelfreflectie

Groen

De school die deze kleur ambieert gaat uit van methodisch, modern klassikaal onderwijs. Zij richt zich binnen de leerstofjaarklas op instructie, interactie, samenwerken, omgaan met verschillen, meervoudige intelligentie e.d. Haar verworvenheden en / of ontwikkelingen liggen op de volgende gebieden:

- **Instructie vaardigheden:**
 - Activerende Directe Instructiemodel
 - Instructie op maat; ABC; instructietafel
 - Interactieve instructie; coöperatief leren
- Doelmatig klassenmanagement, o.a taakgerichte leertijd en voldoende gelegenheid tot leren.
- Leerstijlen / meervoudige intelligentie
- Goed leerlingvolgsysteem plus interventies op groepsniveau

Praktijkvoorbeeld: Vernieuwend leren op basisschool Lodijke

Basisschool Lodijke is een basisschool in de wijk De Bergse Plaat te Bergen op Zoom. De school telt ruim 1000 leerlingen die in 41 groepen in drie onderwijsgebouwen zijn ondergebracht. De school is georganiseerd vanuit het leerstofjaarklassensysteem, waarbij het directe instructiemodel een centrale plaats inneemt. Daarbinnen is er veel aandacht voor het werken op niveau, zelfstandig werken en coöperatief leren. Het zelfstandig werken is inmiddels in de school verankerd en wordt jaarlijks in alle groepen getoetst door het afnemen van een door de school zelf op maat gemaakte kwaliteitskaart.

De school werkt met zogenaamde co-teachers: leerkrachten die geen eigen groep hebben ((M)RT-ers, gedragspecialist, IB-ers en directie) zijn verbonden aan één of meerdere groepen waar zij wekelijks een uur in vertoeven. Leerkrachten kunnen bij hen terecht voor een soort 'second opinion', advies voor aanpak van leerlingen, advies voor klassenmanagement, hulp bij oudergesprekken e.d. Daarnaast voeren de co-teachers, op uitnodiging van de leerkracht, popgesprekken en nemen zij ook de kwaliteitskaarten af.

Afgelopen twee jaar is er door de groepen 5 t/m 8 gewerkt aan coöperatief leren op basis van het boek "Coöperatief leren in het basisonderwijs" (M. Förrer e.a. 2000). Er werd een lijn uitgestippeld om kennis te maken met de werkvormen, vaardigheden en rollen. Middels teamscholingsbijeenkomsten, waarin ervaringen en beelden uit de klas werden gedeeld, werden handvatten aangeboden om praktisch aan de slag te gaan. In de groep werden zowel door de co-teachers, als door de Edux-adviseur observaties uitgevoerd om de ontwikkelingen in de groepen te ondersteunen. Het team leert van elkaar door het uitwisselen van ervaringen tijdens de teamvergaderingen, met elkaar werkvormen toe te passen en bij elkaar in de klassen te gaan kijken.

Gaandeweg kwam men tot de conclusie dat deze manier van werken niet alleen geweldig was voor de cognitieve maar ook voor de sociaal-emotionele ontwikkeling, met name sociaalcommunicatieve vaardigheden van leerlingen namen toe. Bovendien werpt de betrokkenheid van de leerlingen direct vruchten af ten aanzien van hun prestaties. Per leerjaar is afgesproken welke werkvormen, rollen en vaardigheden minimaal aan bod komen. Inmiddels is ook voor coöperatief leren een schoolgebonden kwaliteitskaart ontwikkeld. Via de audit krijgt borging een plaats.

Groen met een geel randje

De school met dit palet is voornamelijk een groene school, die daarnaast ook af en toe leerstof thematisch of in leerateliers aanbiedt. Haar verworvenheden en/of ontwikkeling liggen op het gebied van groen (instructie) met accenten van geel (thematisch leren).

Denk hierbij bijv. aan:

- **Thematisch werken: drie klassendoorbekende thema's per jaar met o.a. samenwerkingsopdrachten, workshops etc.**
- **Zaakvak(ken) met "Leerateliers", waarbij kinderen opdrachten krijgen om iets uit te zoeken; verwerkingsopdrachten met meervoudige intelligentie 1 middag per twee weken, of idem met 1 middag per week.**
- **Creamiddag(en) / techniekdagdeel met team of bouw.**
- **1 themaweek / jaar (alle vakken geïntegreerd).**

Praktijkvoorbeeld: Vernieuwend leren op basisschool Ste. Marie

Basisschool Ste. Marie is een school in het dorp Huijbergen. De school aan het woord: "In 2003 hebben wij ervoor gekozen ons onderwijs nog meer af te stemmen op de verschillen in behoeften van onze leerlingen. In overleg met Edux hebben we onze plannen vastgelegd in een meerjarenplanning. Van ons schoolbestuur VIVES kregen we voldoende faciliteiten om één en ander te verwezenlijken. Belangrijke topics in deze planning waren onze visie op onderwijs, de doorgaande lijn en de borging van verworvenheden. In de daaropvolgende drie jaren zijn we erin geslaagd om, uitgaande van het Directe Instructie Model, in alle groepen ons onderwijs af te stemmen op de basisbehoeften autonomie, competentie en relatie. De leerlingen gingen werken met dag- en weektaken. In elke groep deden het denkschrift, de instructietafel, het verkeerslicht, het vraagkaartje en de kieskast hun intrede. Hierdoor ontstond binnen de groep meer ruimte voor instructie op maat. Ook kon meer speciale aandacht gegeven worden aan de leerlingen met een handelingsplan, de leerlingen uit het C-plan en de leerlingen met een eigen leerlijn. Wij streven ernaar de kieskast, de computer en de instructietafel zo veel mogelijk in te zetten voor de zorg.

Het devies van ons team "Praten over onderwijs is leuk" heeft in de loop der jaren zijn waarde bewezen. Tijdens maatjeswerk, bouwvergaderingen en teamevaluaties hebben onze collega's elkaar met raad en daad bijgestaan om de plannen ten uitvoer te brengen. Reflectie en zelfreflectie speelden hierbij een belangrijke rol. Parels en puzzels werden samen gedeeld.

Per jaar vinden in elke groep minimaal vijf klassenobservaties plaats, uitgevoerd door de directie en de onderwijsadviseur van Edux. De observaties worden uitgevoerd aan de hand van afsprakenlijsten en gevolgd door een coachingsgesprek. Aansluitend op onze adaptieve manier van werken hebben we, conform onze visie op onderwijs, in 2006 besloten tot het

invoeren van coöperatief leren. We vinden het belangrijk dat onze leerlingen elkaar helpen, respecteren en waarderen. De plannen zijn weer vastgelegd in een meerjarenplanning. De invoering begon met een ruime periode van experimenteren in de groepen. Daarna hebben de leerkrachten zich verder bekwaamd in het coöperatief leren aan de hand van individuele ontwikkelingsplannen. Zo is stapsgewijs gewerkt aan het uitbreiden van het toepassen van vaardigheden, werkvormen en rollen. Inmiddels zijn we zover dat in elke groep vastligt welke vaardigheden, werkvormen en rollen worden toegepast tijdens welke vakgebieden.

De borging van de vernieuwingen verloopt naar wens. Dit is vooral te danken aan de manier waarop onze collega's zich inzetten om nieuwe werkvormen goed te implementeren en zich te houden aan gemaakte afspraken. Met behulp van een overdrachtsformulier worden aan het eind van het schooljaar de vaardigheden van de leerlingen besproken met de nieuwe leerkracht van de groep.

Onze leerlingen en hun ouders zijn enthousiast over onze manier van werken. Het steeds meer een beroep doen op de zelfstandigheid van onze leerlingen spreekt hen erg aan. Tijdens hun schoolloopbaan gaan

onze leerlingen steeds meer verantwoordelijkheid dragen voor hun eigen onderwijsleerproces, uiteraard op leeftijdsadequaat niveau. Zo maken de leerlingen van groep 8 binnen hun weektaak hun eigen tijdsplanning. Onze leerlingen voelen en tonen zich betrokken en hebben plezier in deze manier van leren.

Onlangs hebben we tijdens een teamstudiedag onze visie op de toekomst van ons onderwijs getoetst en aangepast. Aan de hand van het Model Vernieuwend Leren van Edux heeft het team zich uitgesproken meer thematisch te gaan werken. We willen onze leerlingen de ruimte bieden om zich meer authentiek, betekenisvol en groepsdoorbrekend in een leerrijke omgeving te ontwikkelen. Het traject van "leerkracht als instructiegever" naar "leerkracht als begeleider" krijgt hiermee weer een nieuwe impuls. Onze 'droomschool' is weer een stapje dichterbij. Verder uitwerken van items als uitdagende leeromgeving, groepsdoorbreking, betekenisvol leren, ontdekkend leren, eigen initiatief en verschillende leerstijlen zijn onze uitdagingen voor de komende periode. Aan de hand van het voorstel van een werkgroep heeft onze onderwijsadviseur van Edux een meerjarenplanning opgesteld. We kunnen haast niet wachten om hiermee aan de slag te gaan."

Geel / Groen

De school met dit palet heeft gekozen voor een verdeling van vakken, die groen worden gegeven en vakken, die geïntegreerd binnen geel worden gegeven. Haar verworvenheden of ontwikkelingen richten zich op instructie en begeleidingsvaardigheden. Het accent ligt op betekenisvol leren.

Denk hierbij bijv. aan:

- 's Ochtends komen de basisvaardigheden aan bod. Drie middagen per week wordt er gewerkt via leerateliers/zelfstandig werken, klassendoorbekend werken (bijv. Topondernemers).
- Ruimte voor individuele leervragen en groepsleervragen.
- Aandacht voor leren presenteren en portfolio.
- Aandacht voor Meervoudige Intelligentie in instructie en thematisch werken.

Praktijkvoorbeeld: Vernieuwend leren op basisschool De Singel

Basisschool De Singel staat in het centrum van Roosendaal. De school zelf aan het woord: "Op onze school De Singel, te Roosendaal, zijn we in het schooljaar 2006-2007 gestart met invulling geven aan vernieuwing van ons onderwijsconcept. In dat jaar hebben we veel gesproken over onderwijsvisie en vernieuwing van ons onderwijs. De centrale vraag was: "Wat hebben onze kinderen nu, later in de maatschappij aan kennis en vaardigheden nodig?" Onze onderwijsvisie, die gelijktijdig is gegroeid en ontstaan, is de basis van ons handelen en het startpunt van waaruit keuzes werden en worden gemaakt.

Enkele belangrijke aspecten uit onze visie zijn:

- Motivatie van kinderen verlevendigen
- Uitgaan van de nieuwsgierigheid van kinderen
- Natuurlijke drang om te ontwikkelen, stimuleren door een actieve, samenwerkende, rijke leeromgeving
- Balans tussen kind- en methodegericht onderwijs
- Kinderen leren veel van elkaar

Dit heeft ertoe geleid dat we al vrij snel hebben gekozen voor methodisch werken op de ochtenden gericht op de basisvaardigheden en groeps-overstijgend thematisch werken in leerateliers op middagen. Het middagprogramma is gericht op wereldoriëntatie, creatieve vakken, techniek en cultuur. Het groepsoverstijgende zit in het feit dat de kinderen 's middags door elkaar in een themagroep zitten: gr. 1-2, 3-4, 5-6, 7-8, in de eerste helft van het schooljaar en gr. 1-2, 3-4-5, 6-7-8, in de tweede helft van het schooljaar. Wat we ook belangrijk vonden was dat de kinderen op de middagen eigen leervragen stelden. In dat eerste jaar hebben we veel gesproken over onderwijs en onze visie en af en toe eens geëxperimenteerd.

In het tweede jaar (2007-2008) hebben we vier keer vier weken groeps-overstijgend thematisch gewerkt op de middagen. Dit was inspirerend, leuk, spannend en soms ook vermoeiend. Het was wat zoeken naar een goede balans tussen het uitgaan van de leervraag van het kind en toch zorgen voor voldoende verdieping. De rol van de leerkrachten op de middagen is ook anders. Zij zijn naast instructiegever, voornamelijk begeleider en coach. Het loslaten van methoden en sturing was soms lastig.

Dit schooljaar, 2008-2009 werken we zoals we het voor ogen hadden. De ochtenden zijn voor de basisvaardigheden met vele aspecten van coöperatief leren, soms ook groepsdoorbrekend waarbij methoden worden gehanteerd. Op de middagen werkt heel de school groeps-overstijgend rondom hetzelfde thema. Er zijn gedurende het schooljaar zes thema's van zes weken gepland. Ieder thema start met een ludieke, interessante, pakkende introductie in de themagroep. Daarna gaan de kinderen brainstormen over het thema, een woordveld maken, achterhalen wat ze al kennen en weten, waarna ze tot slot hun leervragen opstellen of vertellen in de lagere groepen. Kinderen die ongeveer dezelfde leervraag hebben, werken samen (volgens principes van coöperatief leren).

Voordat de kinderen starten, vullen ze hun plankaart in. Deze kaart komt in hun portfolio. Hierdoor denken ze vooraf na over wat ze gaan doen, met wie, wat hun werkvolgorde zal zijn, waar ze op gaan letten, welke verwerking ze kiezen, de taakverdeling, hoe ze het onderwerp gaan presenteren aan de groep of aan ouders en tot slot wat ze nodig hebben. Vervolgens gaan de kinderen aan de slag door zelf informatie te zoeken op internet, in boeken, bij familie, in de bibliotheek etc.

Gedurende het proces hebben wij als team geleerd vooraf de leervragen goed te bekijken en daar eisen aan te stellen. Als er een goede, kwalitatieve leervraag is, is dat een goed uitgangspunt voor verdieping bij de kinderen. Op deze manier werkend, leren de kinderen zoveel meer dan alleen kennis. Het sociale aspect (vaardigheden en principes) wordt automatisch geoefend en toegepast. Nadat de kinderen hun opdracht tot een goed einde (proces- en productmatig) hebben volbracht, presenteren ze dit aan de groep en vullen ze, gedeeltelijk in samenspraak met de leerkracht, de evaluatiekaart in. Hierbij leren de kinderen zelf te oordelen en te reflecteren.

Deze geïntegreerde werkwijze heeft er automatisch toe geleid dat we ons rapport hebben aangepast en op de middagen met een portfolio werken. Er wordt ook veel meer rekening gehouden met leerstijlen van kinderen en kinderen zijn betekenisvol aan het leren. Een belangrijk aspect binnen het groepsoverstijgend werken is ook dat iedere themagroep gedurende een thema de wereld binnenhaalt (o.a. gastdocenten, ervaringsdeskundigen) maar ook de wereld intrekt (enquête houden, op bezoek naar, workshops volgen bij)."

Groen, Geel, Bruin, Paars

De school met dit palet kiest voor een afwisselend aanbod via zowel de klassikale setting, als groepsdoorbrekend. Het aanbod is zowel leerkracht gestuurd als vraaggericht. Haar verworvenheden of ontwikkeling richt zich op instructie, begeleidings- en coachingsvaardigheden.

Bijvoorbeeld:

- 's Ochtends basisvaardigheden en elke middag, o.a. zelfstandig werken met opdrachten uit leerateliers, thematisch werken aangestuurd door leerkracht of vanuit interesse leerling(en).
- Kind is eigenaar van het leerproces, werken met een portfolio.
- De instructie van de basisvaardigheden is afgestemd op de behoeften van de leerlingen.

Aandachtspunten komen te liggen op:

- Het leren stellen van vragen
- Het maken van een plan van aanpak
- Het leren gebruiken van informatiebronnen, het leren presenteren (MI); enz.

Praktijkvoorbeeld: Vernieuwend leren op basisschool De Biezenhof

Basisschool De Biezenhof staat in Halsteren. De school aan het woord: "De Biezenhof maakt je wereld groter." Na een ontwikkelingsproces vanaf november 2004 legt de Biezenhof in september 2007 de volgende stappen/activiteiten vast en gaat daarmee aan de slag:

- Drie keer wordt er projectmatig gewerkt met een centraal thema (ongeveer vier weken per thema). Hierbij worden kinderen ruim in de gelegenheid gesteld eigen keuzes te maken en wordt de bestaande klassenstructuur doorbroken. Het thema-onderwerp, inclusief de opdrachten, wordt digitaal bewaard in een digitale map per unit.

- Vanuit de zaakvakken worden kinderen in de gelegenheid gesteld eigen leervragen te stellen en te beantwoorden (binnen 1½ uur per week). M.b.t. de invulling van deze 1½ uur ontwikkelt de leerkracht (zo mogelijk samen met het kind) een alerte houding t.o.v.:

- Wat wil ik als leerkracht dat het kind nog extra leert? (opdrachten van de leerkracht)
- Wat wil het kind zelf nog leren? (individuele leervraag)
- Aan het einde van het schooljaar werkt 60% van de kinderen aan een eigen leervraag. Bij beide opdrachten wordt door de kinderen het planningsformulier gebruikt.

Onder begeleiding van de leerkracht zetten kinderen op deze manier een eerste stap m.b.t. het formuleren van een individuele leervraag. Afhankelijk van de soort vraag zoekt het kind individueel of in een interessegroepje naar het antwoord. De leerkracht is in staat de juiste vragen te stellen om kinderen uit te dagen tot het stellen van eigen leervragen. De activiteiten en de opzet van deze 1½ uur worden voorbereid in de unit.

Op een vast tijdstip in de week worden voor de bovenbouw de creatieve vakken op een dusdanige wijze aangeboden dat kinderen daar eigen keuzes in kunnen maken. Er is een eerste verkenning van Meervoudige intelligentie als didactische structuur in de projecten en gaande het schooljaar, zien we dit meer en meer terug.”

Model Vernieuwend Leren

Inspirerend
Richtinggevend
Uitdagend

Walter Konings is adviseur Vernieuwend Leren. **Hans Riedeman** is senior-adviseur Vernieuwend Leren. Beiden werken bij Edux Onderwijsadvies.

Literatuur

- Coöperatief leren in het basisonderwijs / M. Förer e.a., 2000
- “Oud” leren of “nieuw”leren : een richtingstrijd? / René Derksen en Hans Riedeman - In: Redax Magazine. – jrg. 1, nr. 2 (april 2006)
- Het Edux-model Vernieuwend Leren, de opstap voor directie en ib'ers / Hans Riedeman - In: Redax Magazine. – jrg. 1, nr. 8 (juni 2007)
- Het Edux-model Vernieuwend Leren, de opstap voor directie en ib'ers deel II / Hans Riedeman - In: Redax Magazine. – jrg. 2, nr. 1 (sept. 2007)